

A magyar mássalhangzók artikulációs és akusztikai jellemzése

Ismétlés: miért mássalhangzók?

- Képzésük során a tüdőből kiáramló levegő valamilyen akadályba, szűkületbe ütközik a szupraglottális üregrendszerben (az esetek nagy részében).

Ismétlés: mi történik a gégeben?

- A mássalhangzók egyaránt lehetnek zöngések (kevert gerjesztés) és zöngétlenek (zörejes gerjesztés) is.
- Illetve van olyan mássalhangzónk is, amely esetén a zörej a hangszalagrésben keletkezik /h/.

Mi alapján jellemezzük a mássalhangzókat?

- A zöngé megléte
 - Zöngés/zöngétlen

Mi alapján jellemezzük a mássalhangzókat?

- A képzés helye
 - A toldalékcső mely pontján képzik az artikulációs szervek az akadályt?

Mi alapján jellemezzük a mássalhangzókat?

- A képzés módja
 - Az artikulációs szervek milyen sematikus mechanizmusa alakítja ki a toldalékcsőben az akadályt?

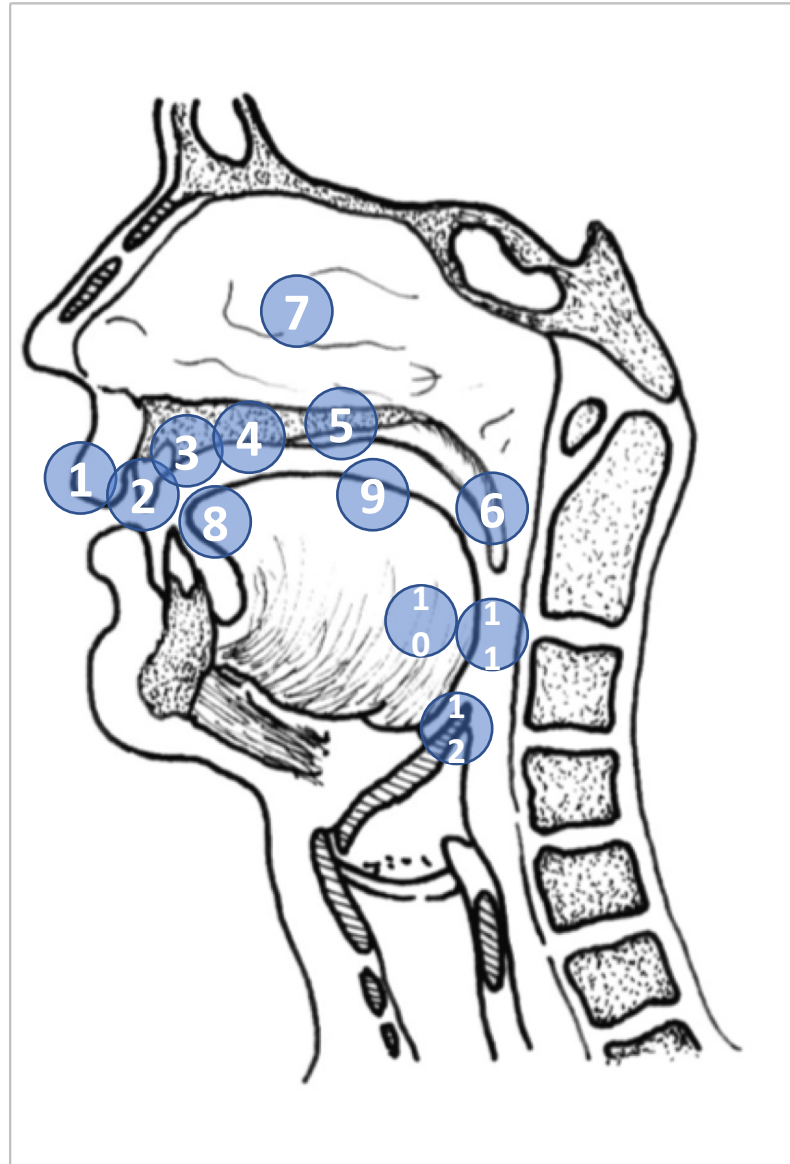
Mi alapján jellemezzük a mássalhangzókat?

- Melyik üregrendszer végpontján távozik a levegő
 - Nazális/orális
 - Ez a jegy a képzésmóddal van együtt kezelve, mivel a képzési mechanizmus ugyanaz az összes nazálisnál (feloldott zárhang)

+Nyelvi hosszúság

- Hosszú/rövid mássalhangzó

Mássalhangzók
képzéshelyei

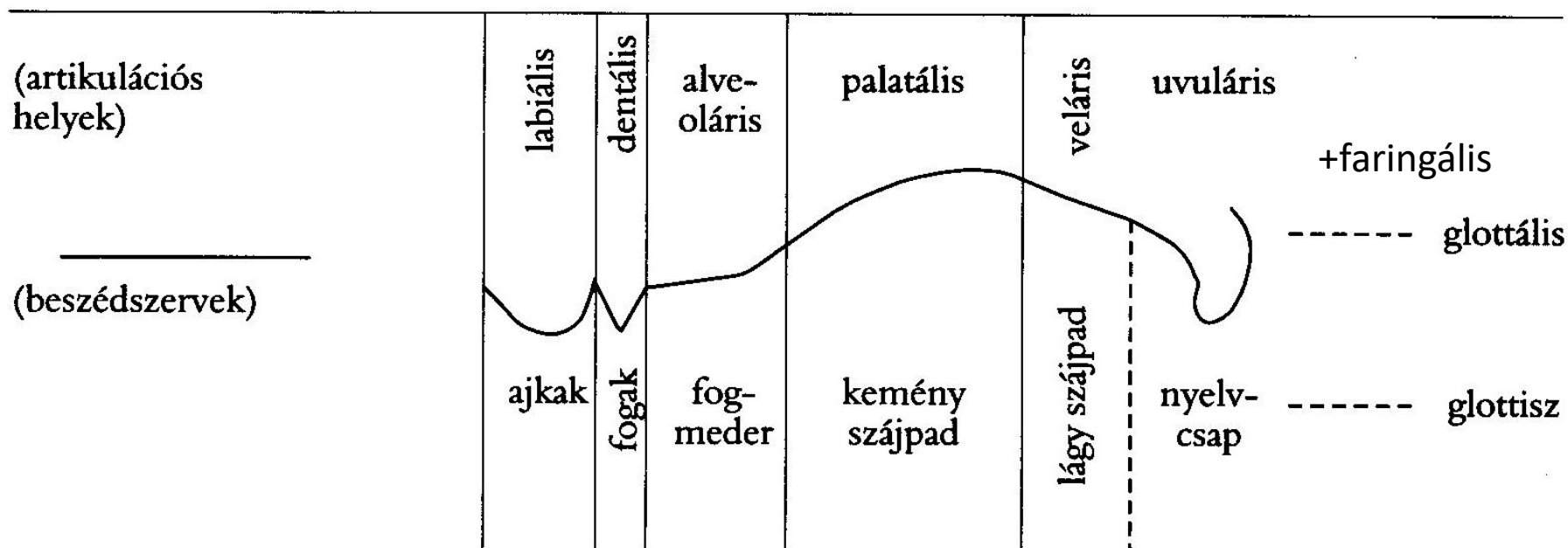

1. labia
2. dentes
3. alveolus
4. palatum durum
5. palatum velum
6. uvula
7. cavum nasi
8. apex/corona linguae
9. dorsum linguae
10. radix linguae
11. pharynx
12. epiglottis

Képzéshelyek

francia /R/

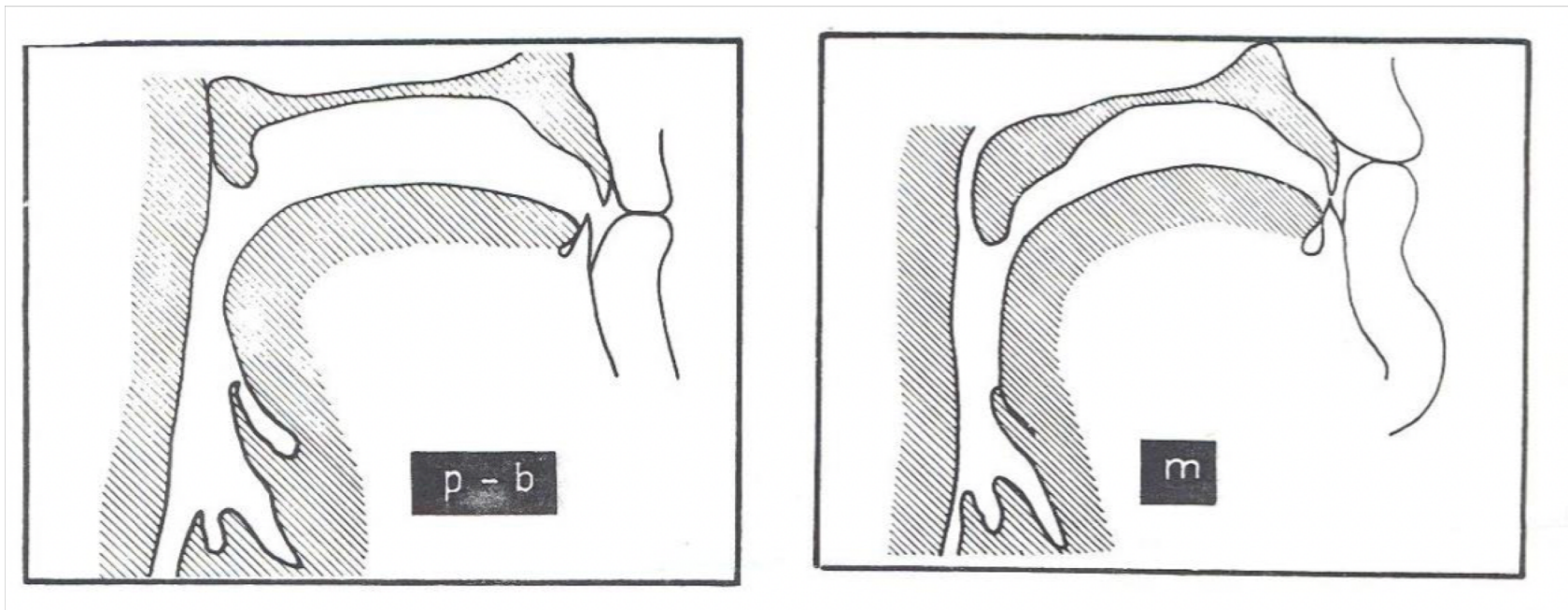
- Hol képezzük az akadályt a toldalékcsőben?

mindenféle képzéshelyek még itt, kiejtéssel: <http://www.ipachart.com>

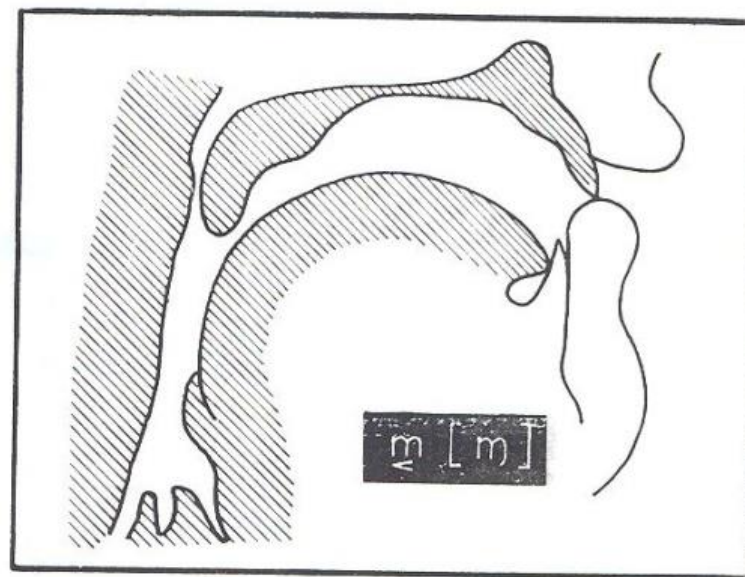
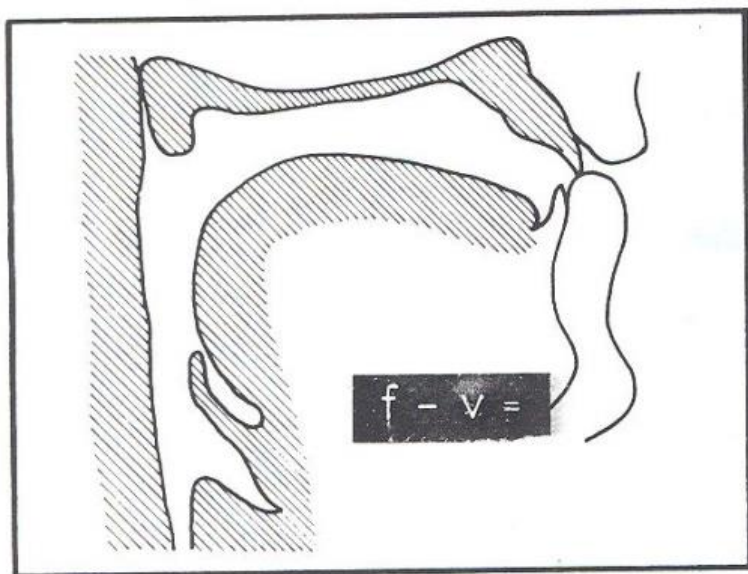
Képzéshelyek

Bilabiális: két ajakkal képzett

Képzéshelyek

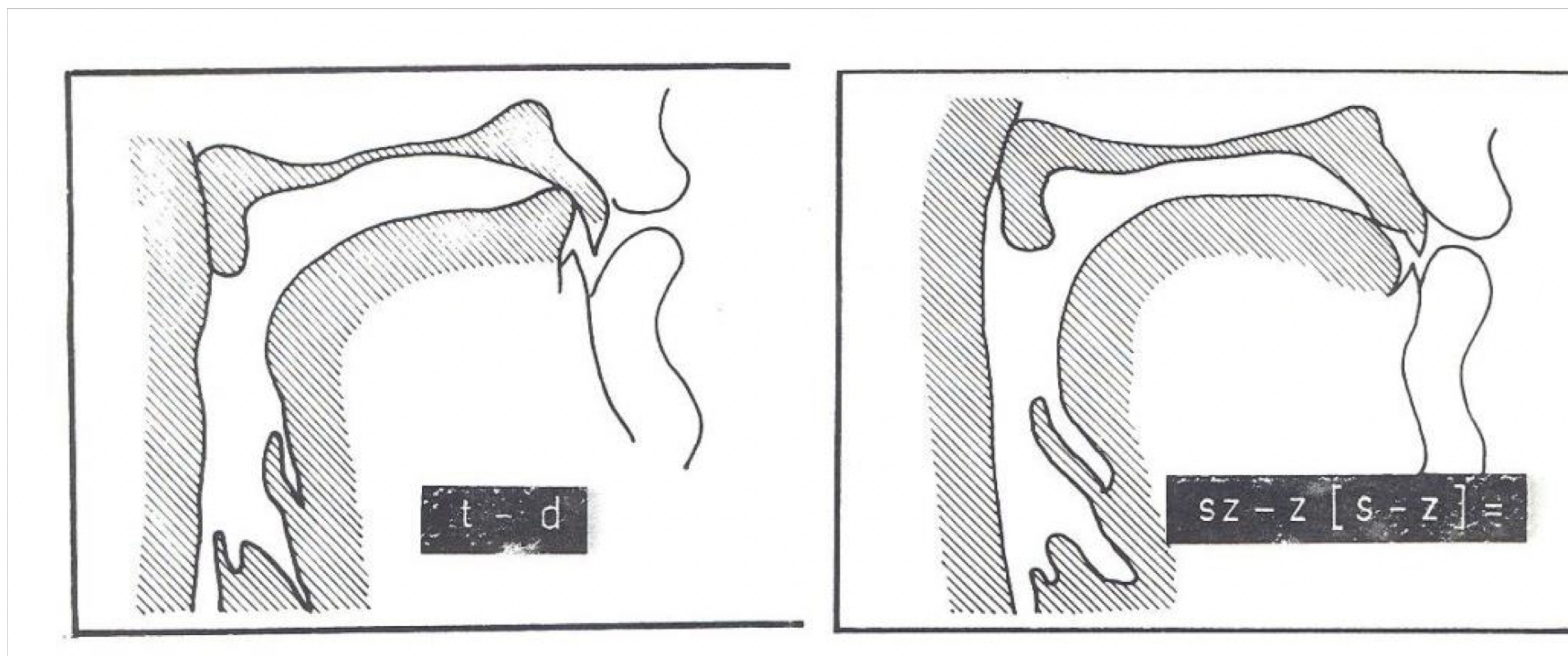
Labiodentális: felső fogsorral és alsó ajakkal képzett

[hamvbʃ]

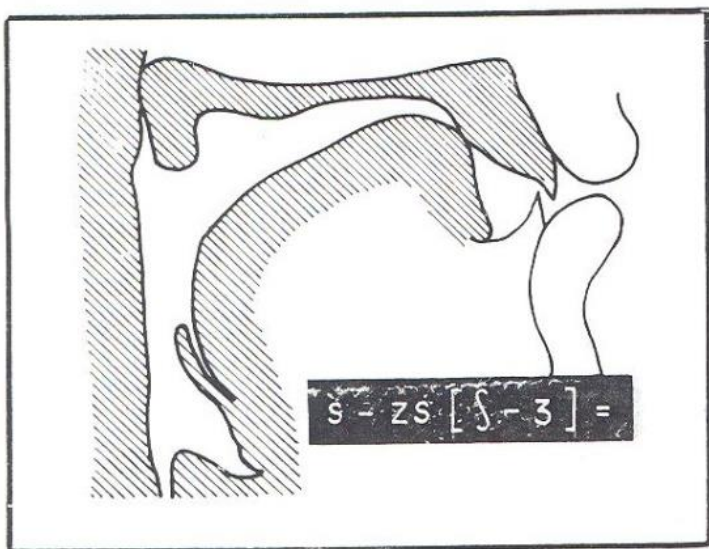
Képzéshelyek

Alveoláris: fogmedernél képzett

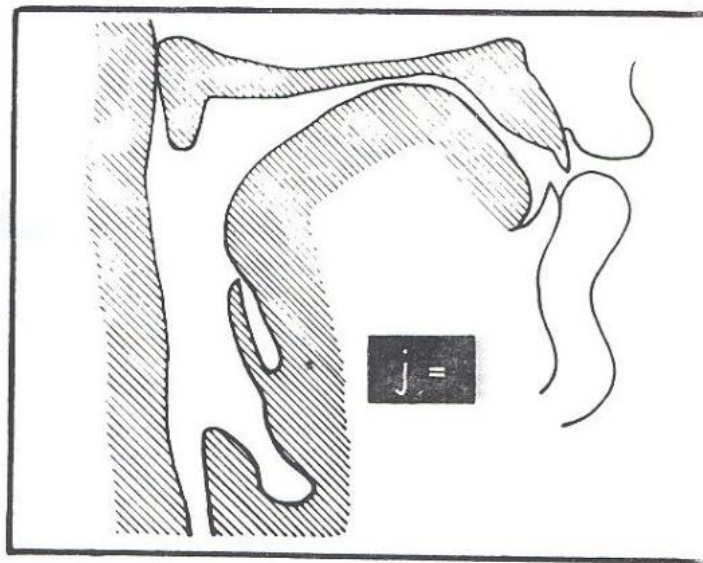
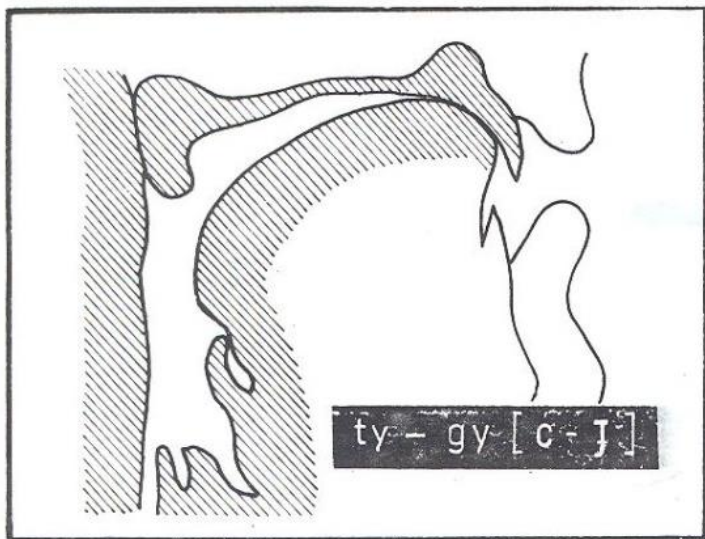
Képzéshelyek

Posztalveoláris: hátsó fogmedernél képzett

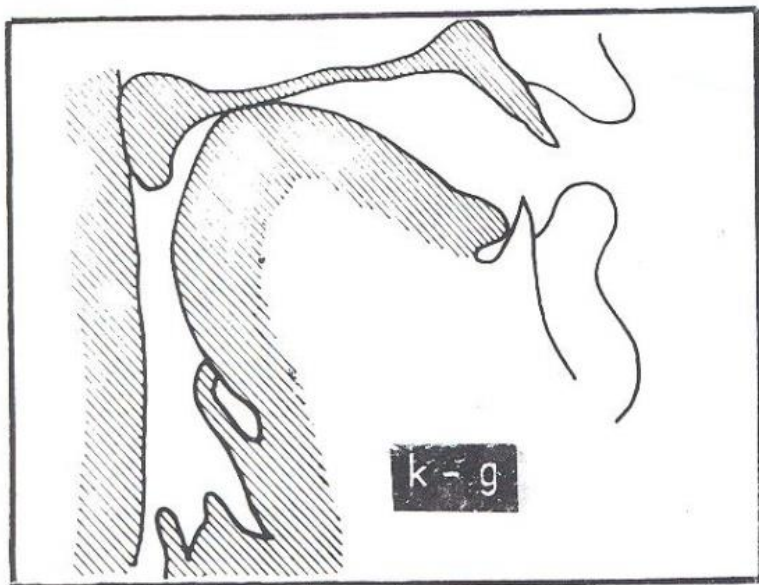
Képzéshelyek

Palatális: kemény szájpadnál képzett

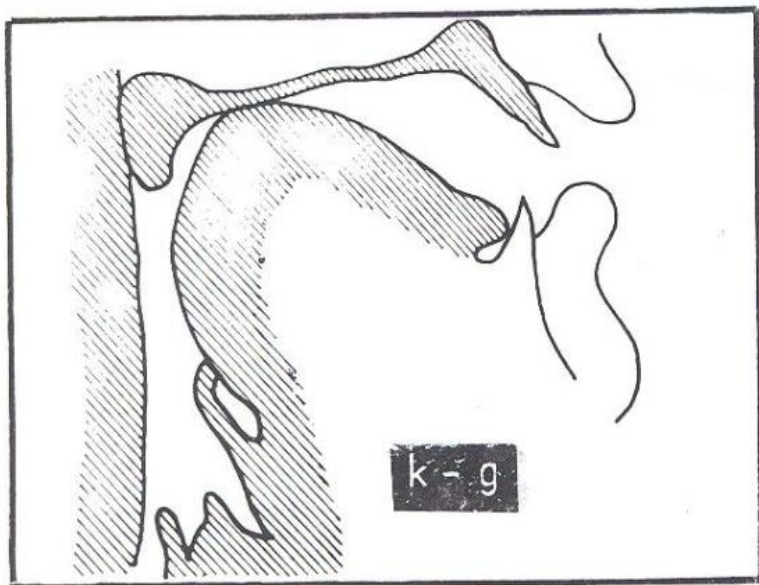
Képzéshelyek

Veláris: lágy szájpadnál képzett

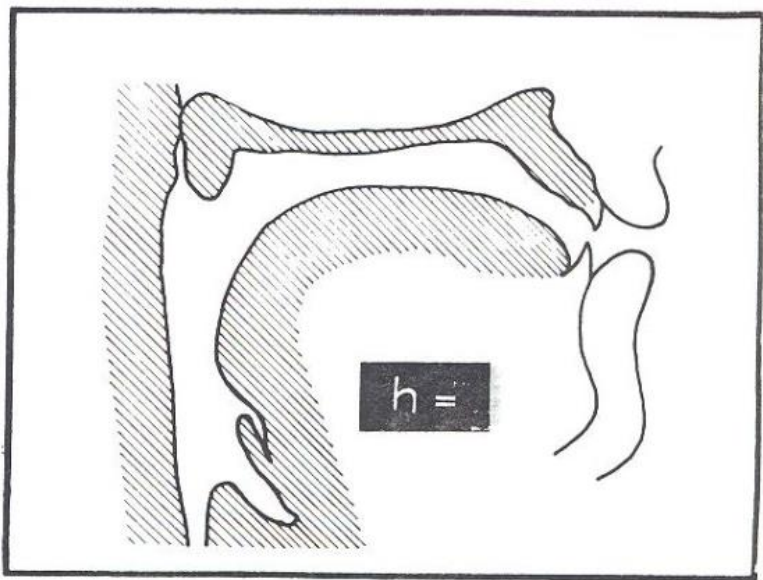
Képzéshelyek

Veláris: lágy szájpadnál képzett

Képzéshelyek

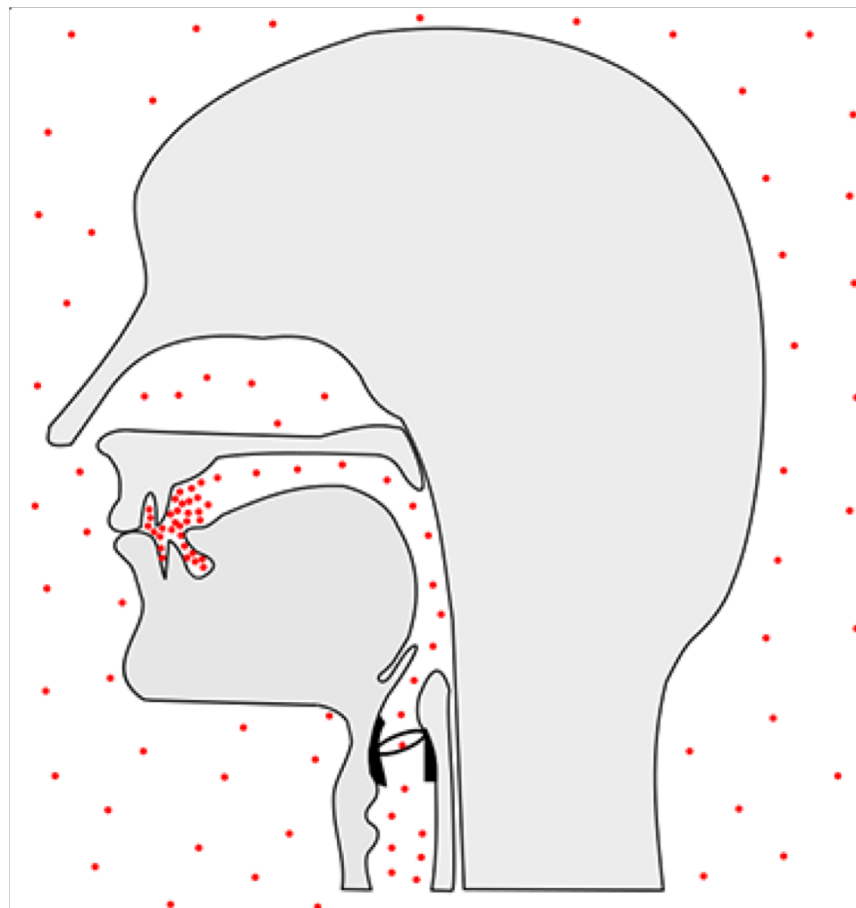
Glottális: hangszalagrésnél, gégeben képzett

A mássalhangzók képzésmódjai

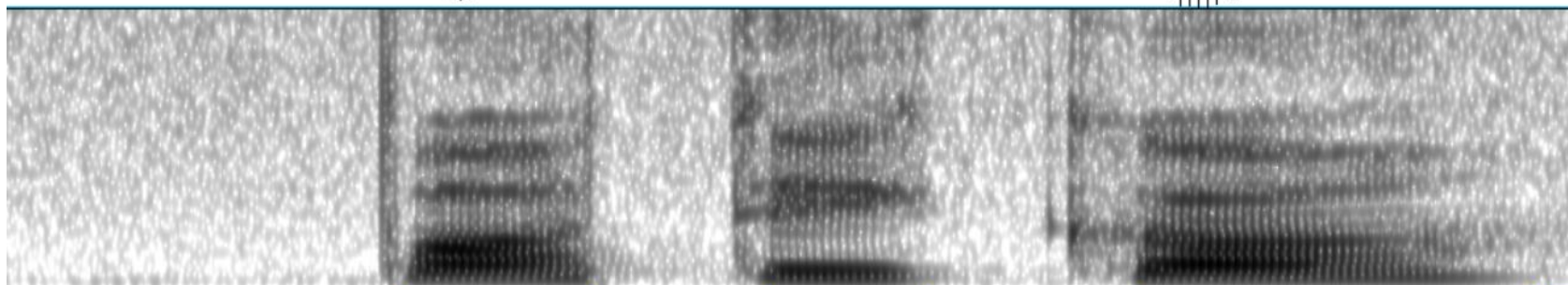
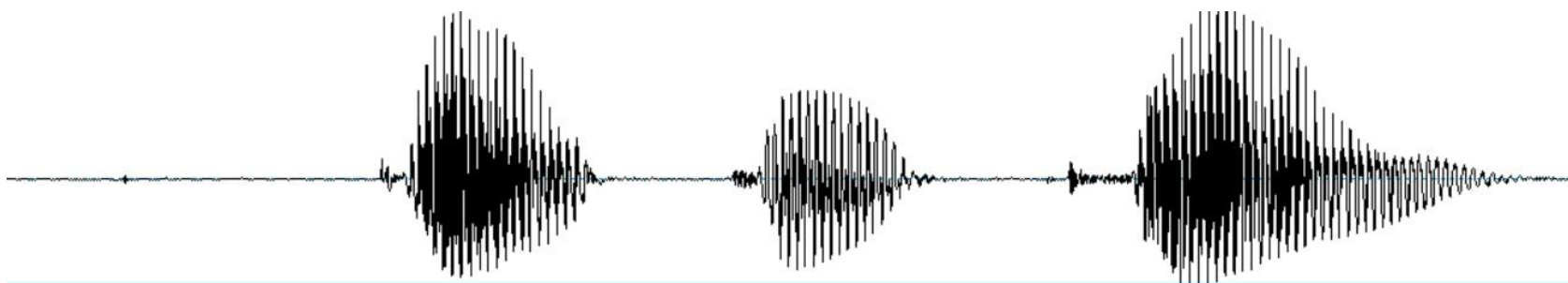
Felpattanó zárhangok (explozívák)

- Zár képződik – megnő a nyomás a toldalékcsőben – zárfeloldás
 - Komplex artikulációs folyamat
- Bilabiális /p/, /b/
- Alveoláris /t/, /d/
- Palatális /c/, /ɟ/
- Veláris /k/, /g/

Felpattanó zárhangok (explozívák)

- Komplex akusztikai szerkezet
 - Zárszakasz – **néma fázis**
 - jelkimaradásnak tűnik, de nem szünet!!!
 - Zárfelpattanás – **feloldási zörej**

p

a

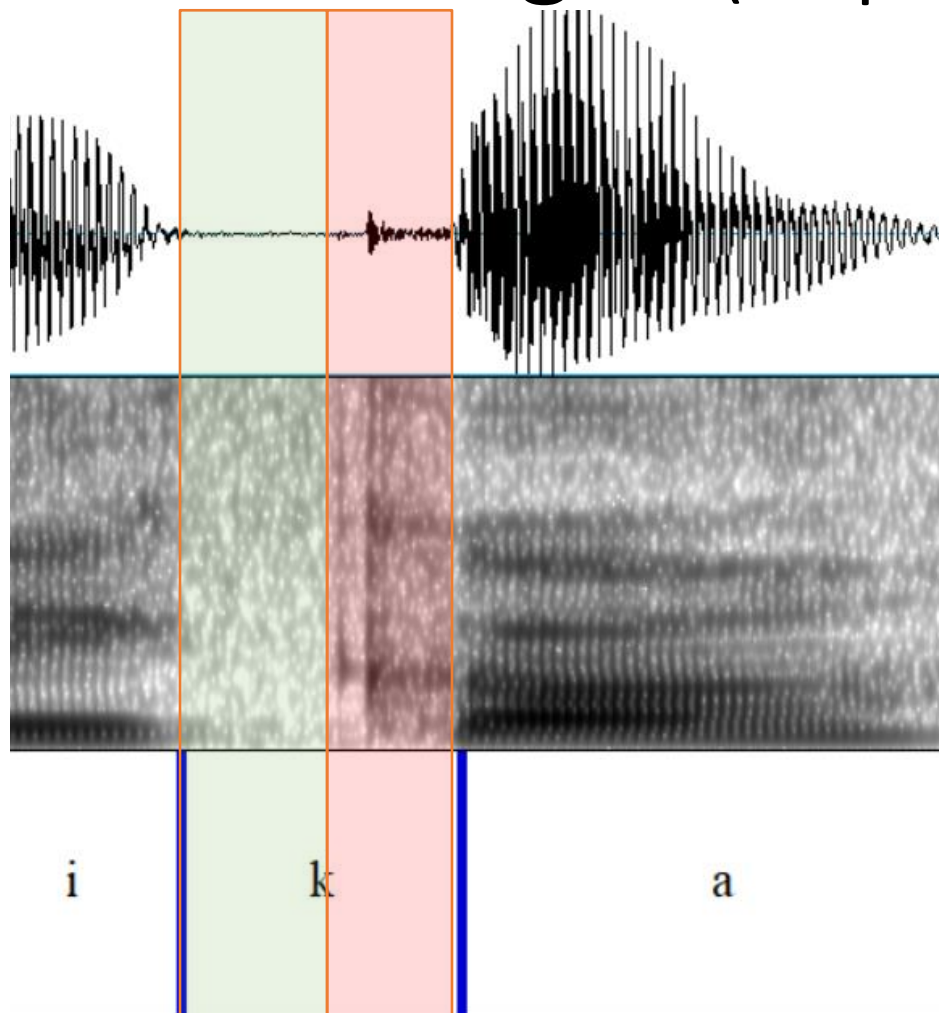
t

i

k

a

Felpattanó zárhangok (explozívák)

Néma **Felpattanási**
fázis **zörej**

Zöngés – zöngétlen oppozíció az explozíváknál?

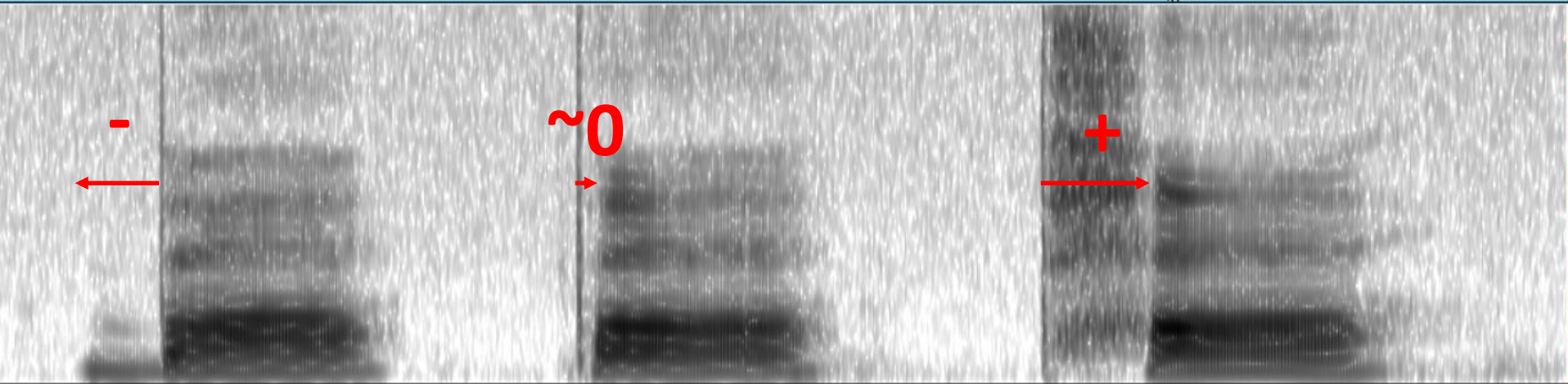
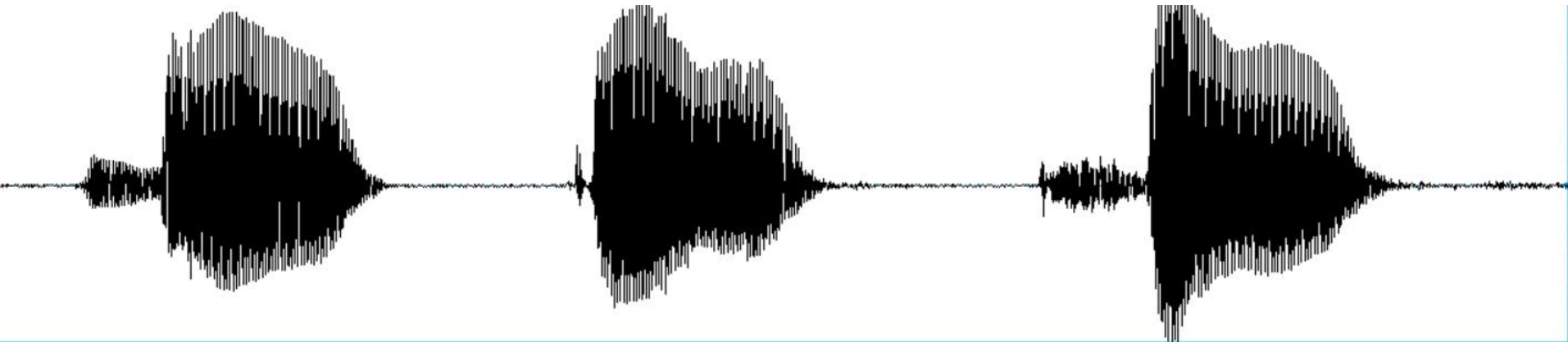
- Nem elég ez a szembenállás
 - mármint a magyarban általában elég, de más nyelvekben nem
 - aspiráció megjelenése?
 - Zöngés – zöngétlen – aspirált (hehezetes)
 - Ezt egy akusztikai mérőszámmal célszerű megragadni, ez a zöngékezdési idő
 - Így nem kell két képzési jeggyel (zöngéesség, aspiráció) jellemezni a C-ket

Zönggekezdési idő (voice onset time, VOT)

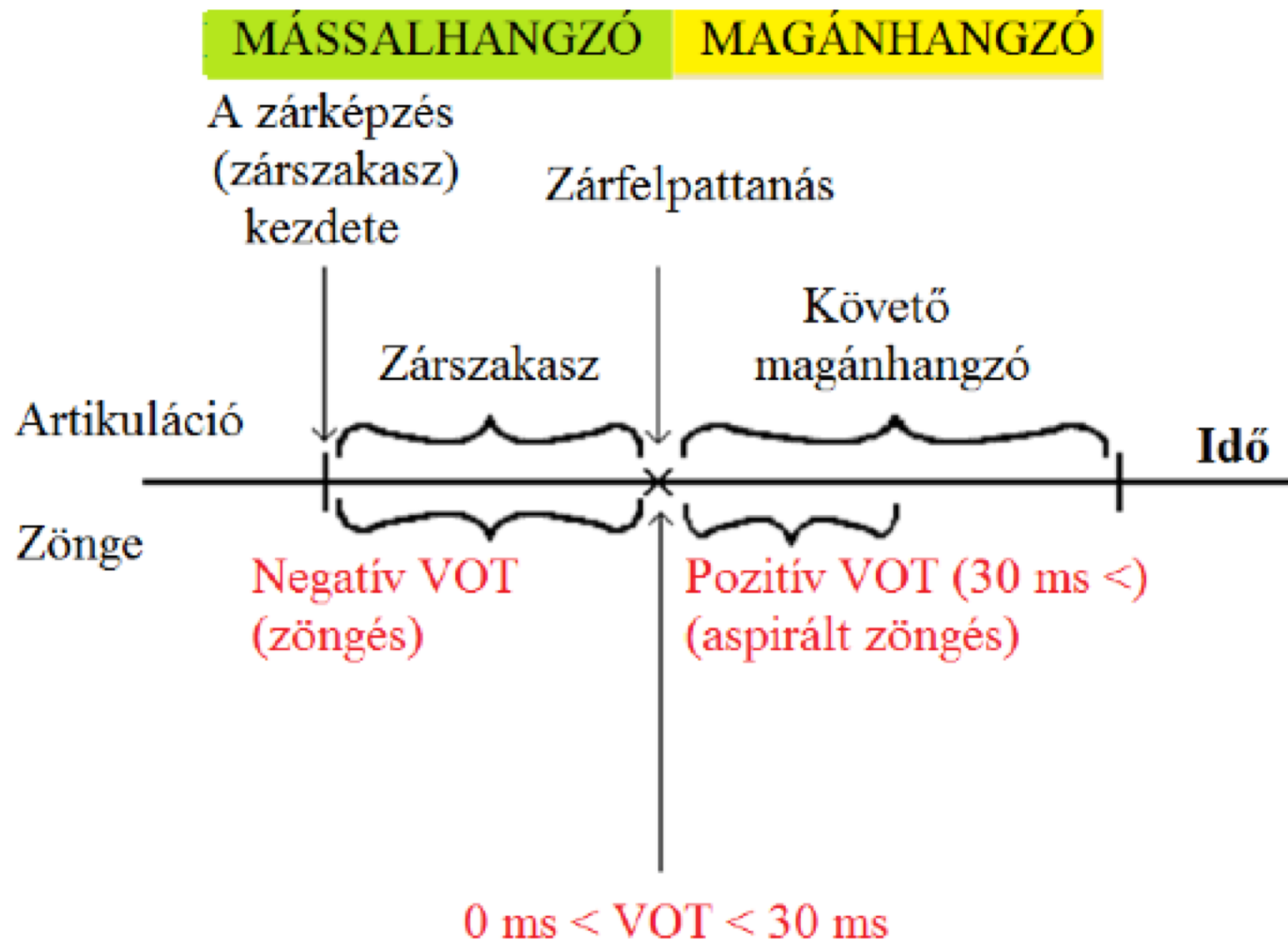
/ba/

/pa/

/p^ha/

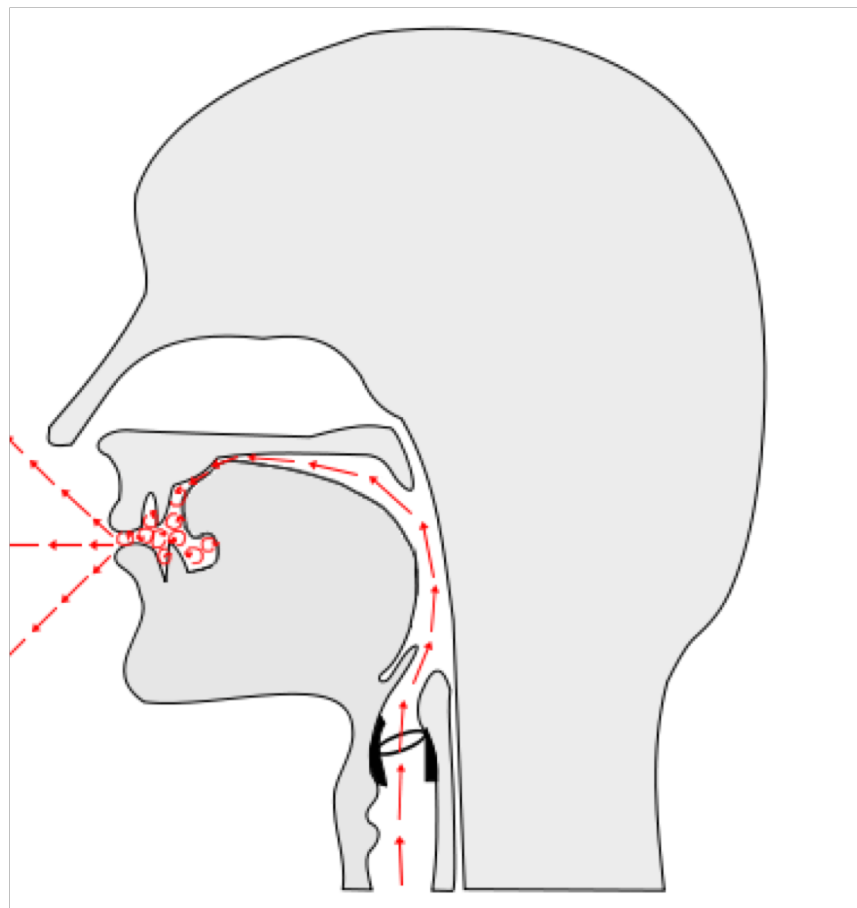

Zönggekezdési idő (voice onset time, VOT)

Réshangok (frikatívák/spiránsook)

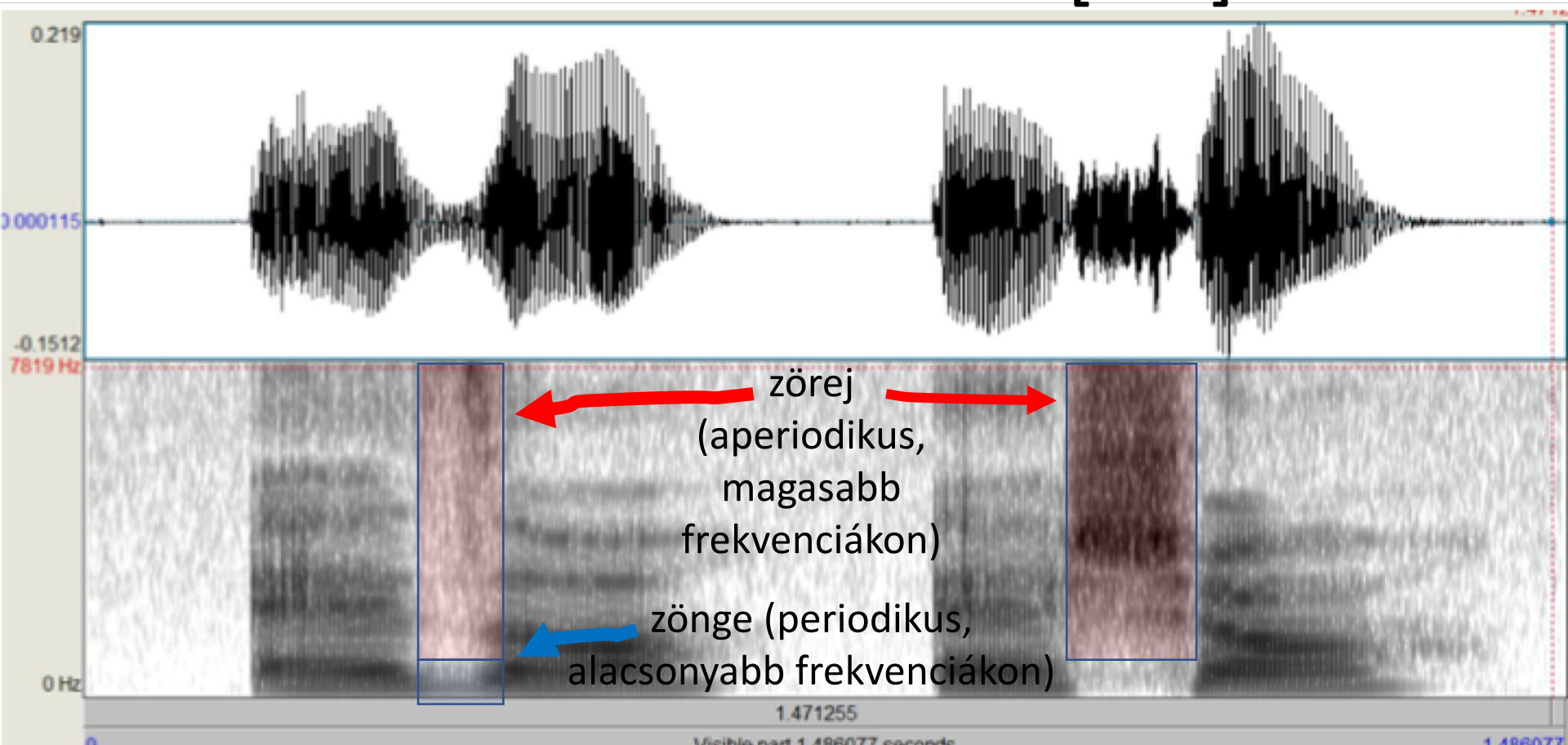
- Statikus szűkület
 - turbulens zöreij keletkezik
 - egyszerű akusztikai szerkezet – folyamatos zöreij
- labiodentális /f/, /v/
- alveoláris /s/, /z/
- posztalveoláris /ʃ/, /ʒ/
- glottális /h/

Zöngés – zöngétlen oppozíció

[εzɒ]

[εsɒ]

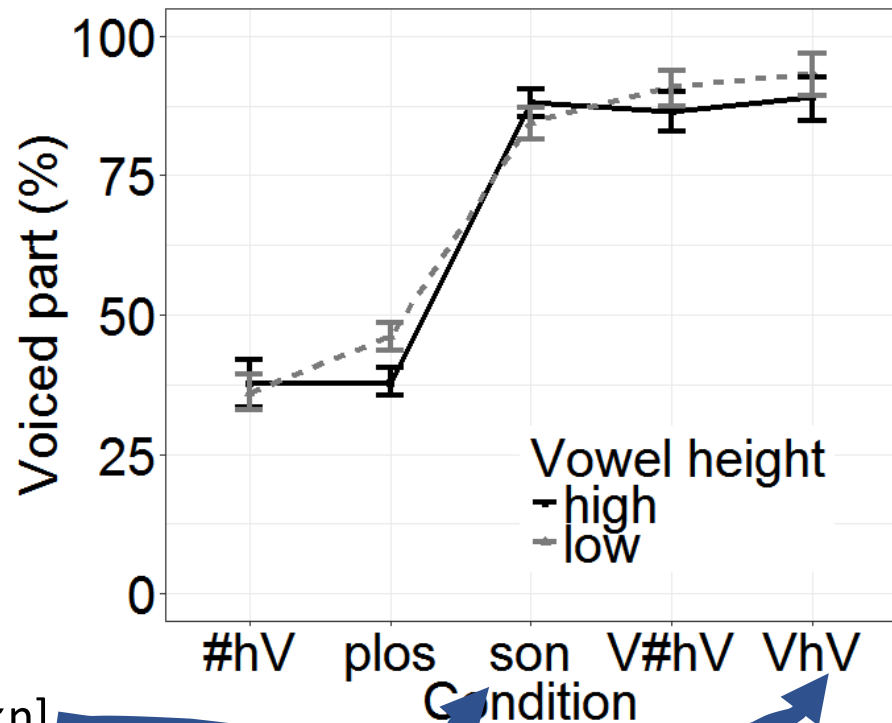
1.471255

Visible part 1.488077 seconds

1.486077

Réshangok- a /h/

- laringális réshang [h]
 - nincs fonológiai szerepe a zöngésségi szembenállásnak
 - prototipikusan a zöngétlen [h] allofón realizálódik
 - **két V között** (intervokális helyzetben) **zöngésedik**: [tʰe:ɲ]
 - csak allofón, nem önálló fonéma
 - szonoránsos környezetben is: [kɒɲɒ]
 - emlékszünk: leheletes zöngé
 - h-törlés: méh [me:]
 - képzéshely-váltás: dohos [doxɒ]
 - velárisi réshang

(Deme et al 2018)
a (fonetikai szempontból megragadott) zöngésség fokozatiság kérdése!!!

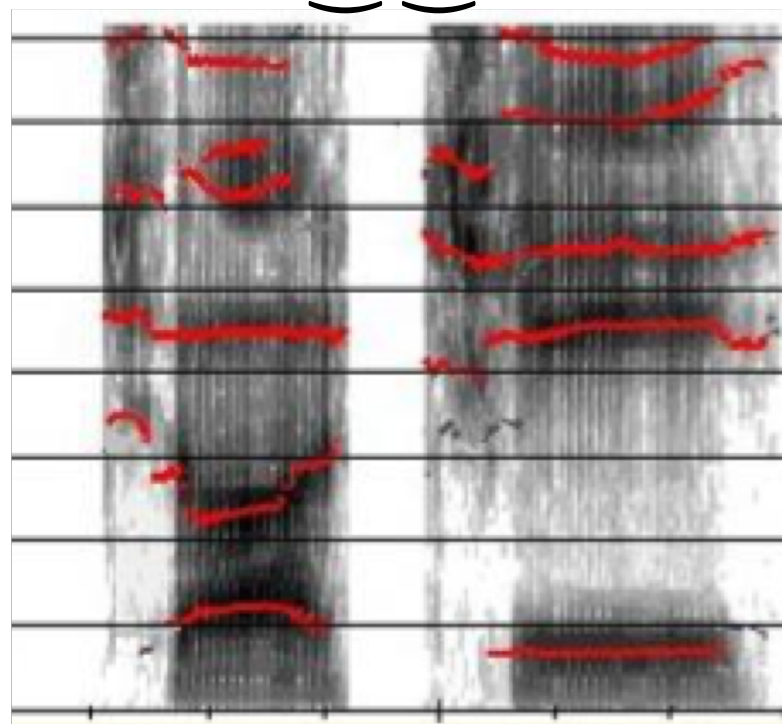
Zár-réshangok (affrikáták)

- az előző két képzési mód szerelemgyereke
- zárképzés – nyomásemelkedés – réses feloldás
- Összetett akusztikai szerkezetük van (a zárhangokhoz hasonlóan, de még összetettebb :D)
- alveoláris: /ts/, /dz/
- posztalveoláris: /tʃ/, /dʒ/

Affrikáták akusztikai szerkezete

Zöngétlen

[tʃptʃi]

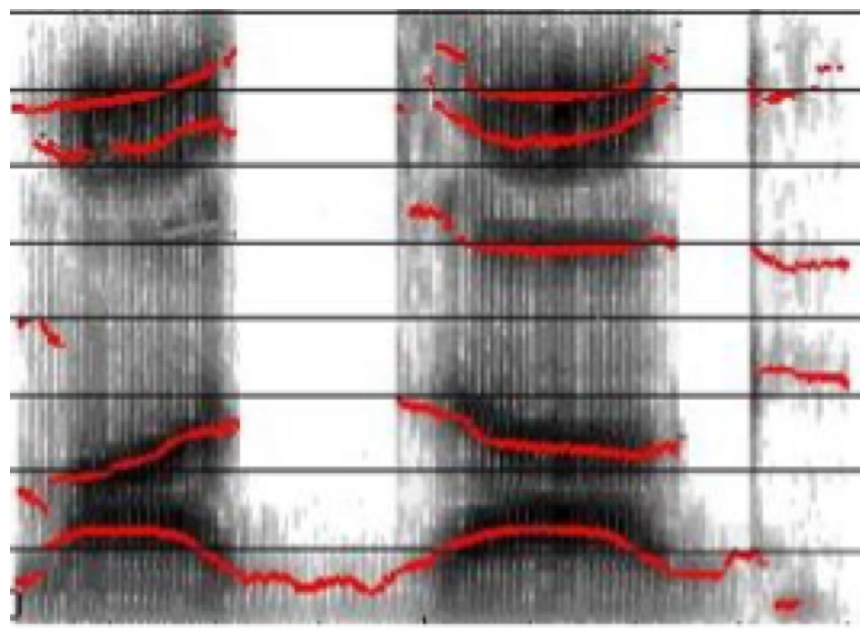

zárszakasz
zár feloldás
résképzés

Zöngés

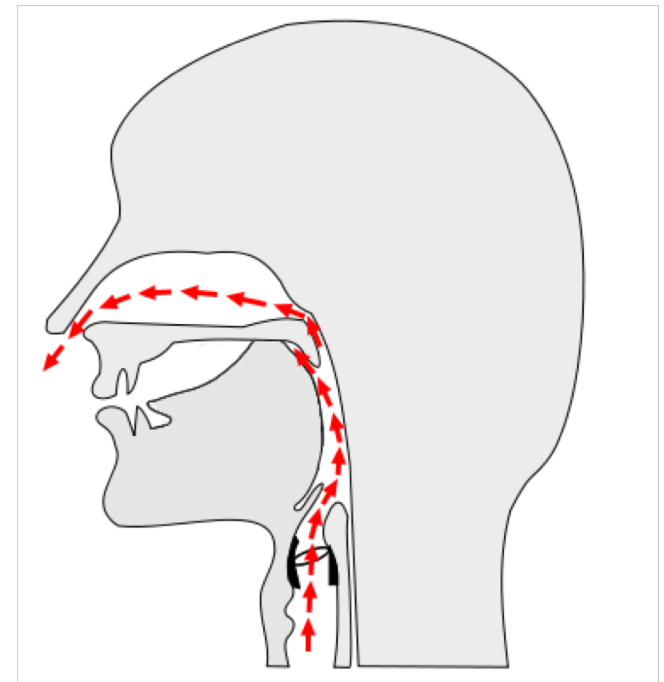
[madzɒg]

folytott zöngé jelenik meg a zárszakasz és a résképzés alatt is

Nazálisok

- a levegő az orrüregben távozik – mivel a vélum és az uvula le van eresztve
 - eközben pedig a szájüregben valahol zárt képzünk (nem felpattanó, hanem feloldott zárhangok)
- minden nazális zöngés!!!
- bilabiális /m/
- alveoláris /n/
- palatális /ɲ/

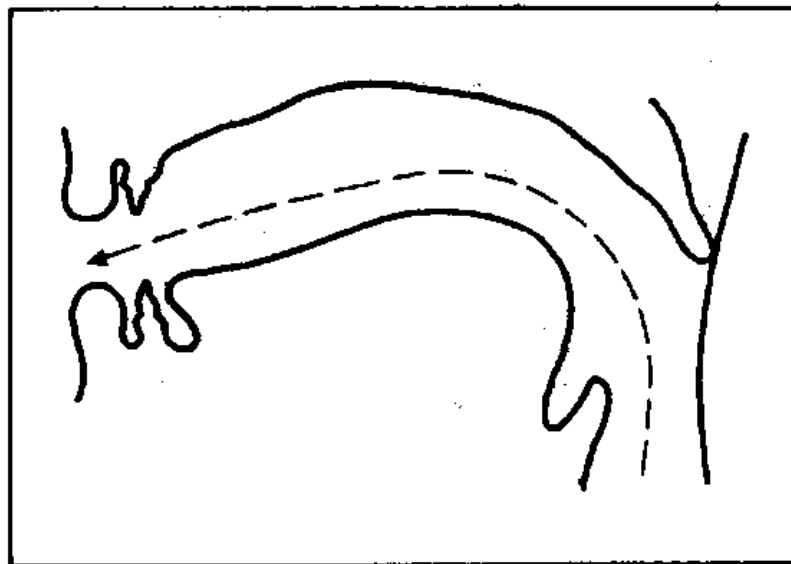

A nazális C-k allofónjai

- labiodentális [hamvas] – labiodentális réshangok előtt
- veláris [iŋga] – veláris zárhangok előtt

Közelítőhangok - approximánsok

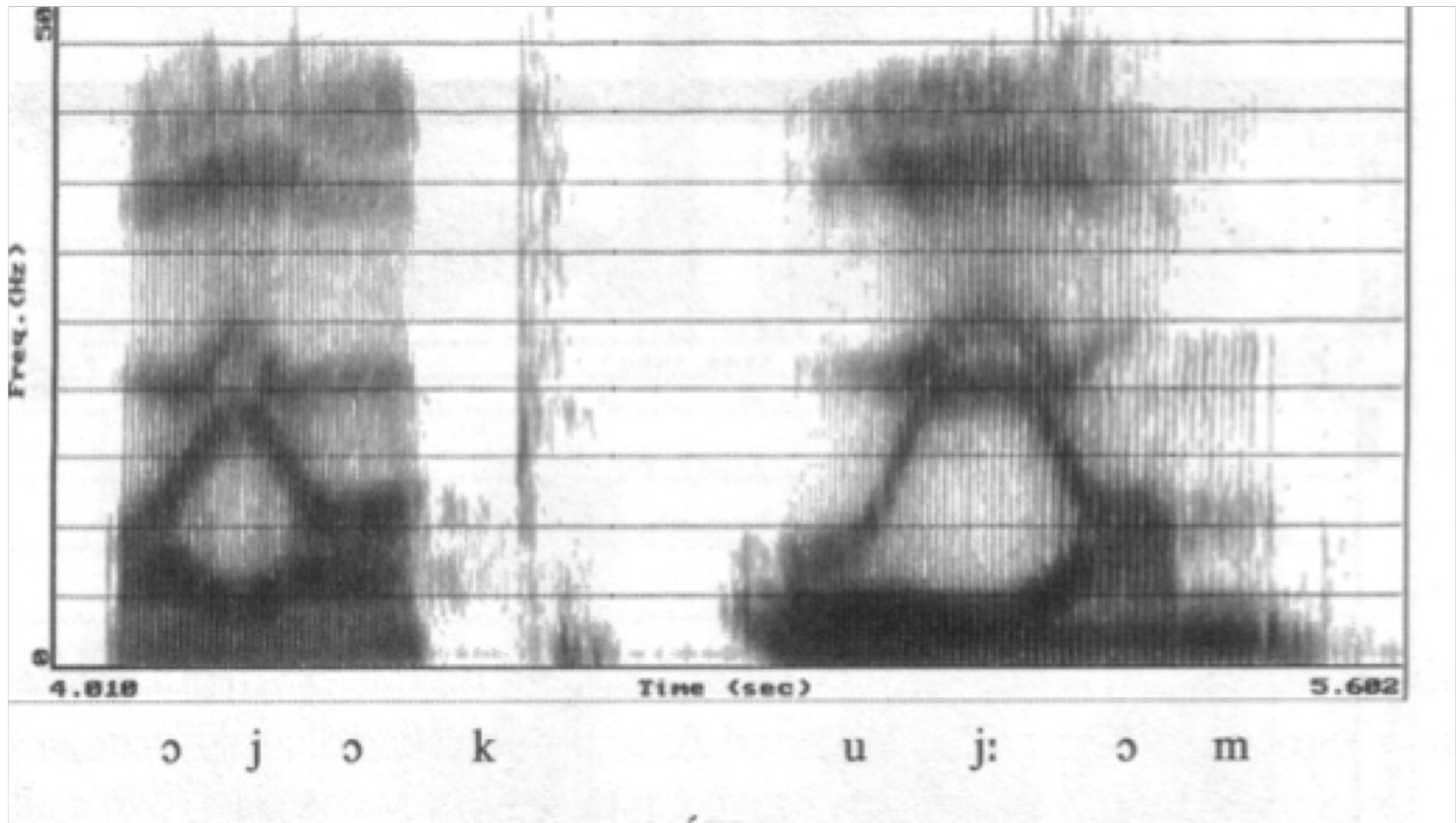
- Szinte már magánhangzók
 - viszonylag szabadon áramlik a levegő, nem keletkezik zörej a szűkületben
- laterális (a nyelv két oldalán távozik a levegő) /l/
- palatális /j/

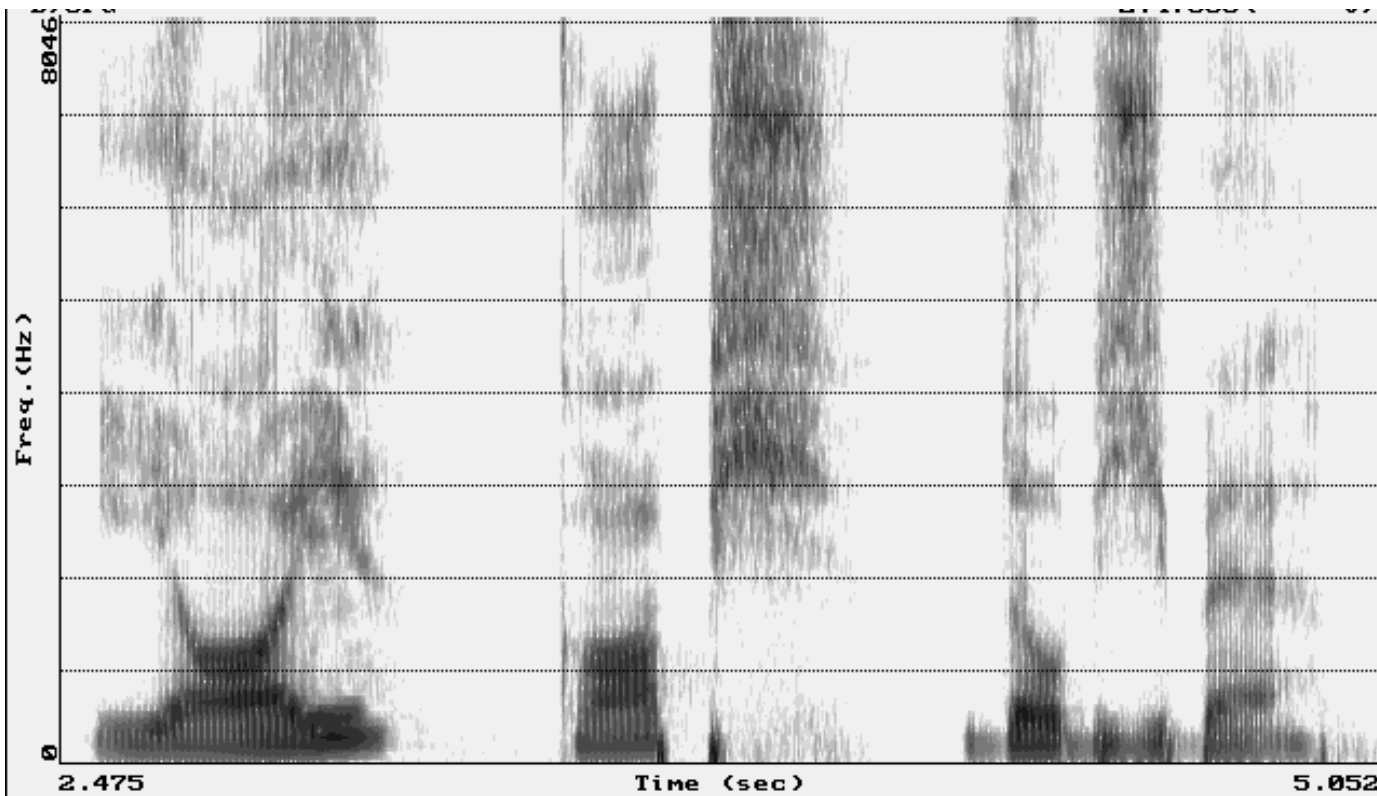
Akusztikai szerkezet

egyszerű időbeli szerkezet

Formánsstruktúra

A /j/ allofónjai

[jɔj]

palatális approximáns

[kɔpɕ]

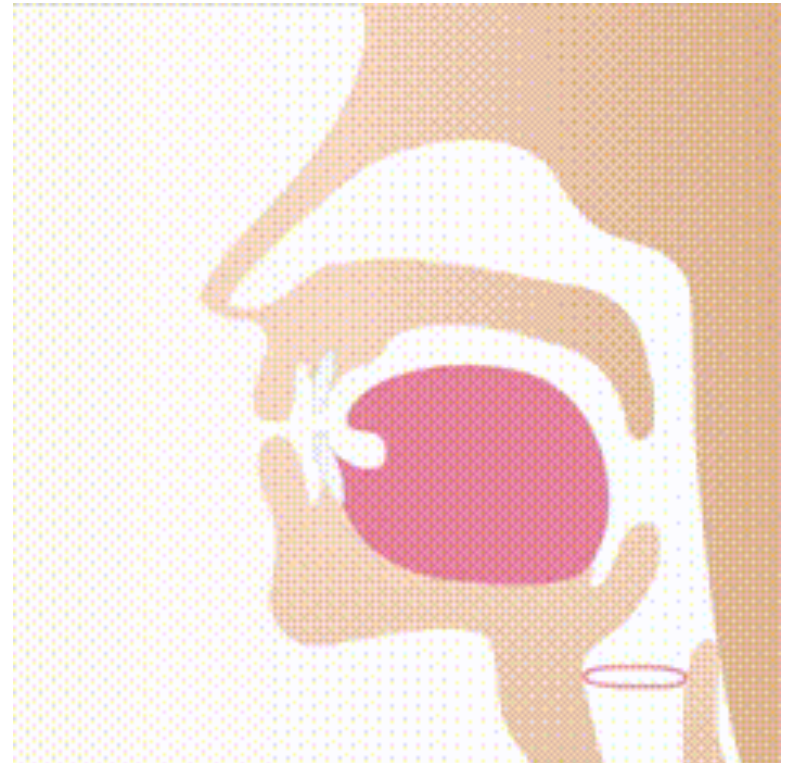
palatális zöngétlen réshang

[dɔbjɛ]

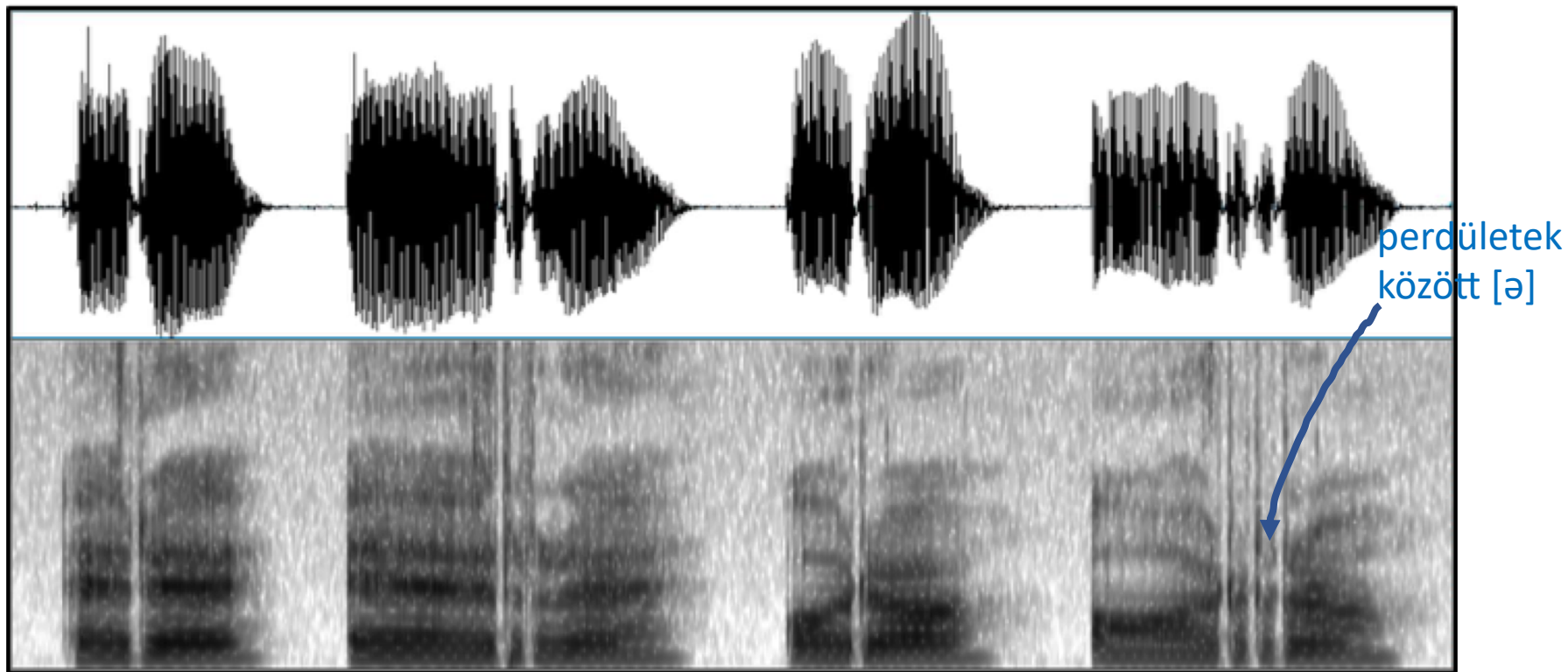
palatális zöngés réshang

Pergőhang- tremuláns

- Rugalmas artikulátor
pergése
 - hasonló a hangszalagok működéséhez – többszörös zárképzés – felpattintás
 - vagy csak legyintőhang?
- alveoláris /r/

Az /r/ akusztikai szerkezete és hosszúsága

[ε r ε]

[ε r: ε]

[p r p]

[p r: p]